

Екологічне і кліматичне acquis ЄС

# Моніторинг і стійкість ґрунтів: Директива ЄС та перспективи її впровадження в Україні

Аналітична записка

Січень, 2026



Ця аналітична записка містить результати дослідження щодо ключових вимог Директиви (ЄС) 2025/2360 про моніторинг та стійкість ґрунтів (Закон про моніторинг ґрунтів), та пошуку шляхів і напрямів їх втілення в Україні.

Авторські права на цей документ належать ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». Будь-яке використання, окрім загальноприйнятих наукових норм цитування, інформації, що відображає зміст цього аналітичного документа, без письмової згоди забороняється. Цитувати як: «Моніторинг і стійкість ґрунтів: Директива ЄС та перспективи її впровадження в Україні. Аналітична записка. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» (2026)».

Публікація підготована у рамках проєкту “Кроки до вступу в ЄС: довкілля і зміна клімату” за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» у рамках спільної ініціативи «Вступаємо в ЄС разом». Аналітична записка є четвертою із серії «Екологічне та кліматичне acquis ЄС».

Матеріал відображає позицію авторів і не обов’язково відображає позицію Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження».

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фундацій в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні відкрите суспільство на основі демократичних цінностей. За час своєї діяльності Фонд підтримав близько 20 тисяч проєктів, до реалізації яких долучилися понад 60 тисяч активістів та організацій України на суму понад 200 мільйонів доларів США.

Сайт: [www.irf.ua](http://www.irf.ua)

Facebook: [www.fb.com/irf.ukraine](https://www.facebook.com/irf.ukraine)

Європейський Союз – це економічний і політичний союз 27 європейських країн. Він заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема прав осіб, що належать до меншин. ЄС діє на глобальному рівні для сприяння сталому розвитку суспільств, довкілля та економік, щоб кожен міг отримати з цього користь.

Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» – неприбуткова громадська аналітична організація, створена у 2006 році для проведення незалежних досліджень та навчально-інформаційних заходів в Україні та регіоні Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії.

[www.rac.org.ua](http://www.rac.org.ua)

© Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2026

# Зміст

<b>Вступ.....</b>	<b>4</b>
<b>Скорочення.....</b>	<b>5</b>
<b>Розділ 1. Директива про моніторинг та стійкість ґрунтів: суть та основні елементи</b>	<b>6</b>
1.1. Загальна характеристика Директиви.....	6
1.2. Моніторинг та оцінка здоров'я ґрунтів.....	8
1.3. Стійкість ґрунтів.....	12
1.4. Управління забрудненими ділянками.....	13
<b>Розділ 2. Правове забезпечення моніторингу ґрунтів в Україні.</b>	<b>16</b>
2.1. Законодавчі рамки забезпечення моніторингу ґрунтів.....	16
2.2. Інституційні рамки забезпечення моніторингу ґрунтів.....	18
<b>Розділ 3. Висновки та пропозиції щодо впровадження в Україні Директиви про моніторинг та стійкість ґрунтів.....</b>	<b>21</b>
<b>Додаток. Часові рамки виконання зобов'язань за Директивою про моніторинг та стійкість ґрунтів.....</b>	<b>24</b>

# Вступ

12 листопада 2025 року Європейський Парламент і Рада Європейського Союзу ухвалили Директиву (ЄС) 2025/2360 про моніторинг та стійкість ґрунтів (так званий Закон про моніторинг ґрунтів). Вона набрала чинності 16 грудня 2025 року. Цей документ став важливим кроком у розвитку екологічної політики ЄС, адже вперше на європейському рівні створив єдині правила для захисту, оцінки стану та сталого управління ґрунтами в усіх державах-членах.

Довгострокова мета Директиви – досягти здорового стану ґрунтів на всій території ЄС до 2050 року. Водночас вона не зобов'язує держави-члени юридично гарантувати досягнення цієї мети. Натомість документ зосереджується на практичних кроках: створенні узгодженої системи моніторингу ґрунтів, оцінці їхнього стану та впровадженні заходів для підтримки їхньої стійкості та відновлення. Країни ЄС мають три роки, щоб перенести положення Директиви у своє національне законодавство.

Для України ця Директива є особливо важливою. У червні 2022 року Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС і розпочала переговорний процес, тому наближення українського законодавства до права ЄС є ключовим завданням. Транспозиція та впровадження положень Директиви про ґрунти потребують комплексного підходу: оновлення законодавства, розвитку систем моніторингу, зміцнення інституцій, а також залучення технічної й фінансової підтримки з боку Європейського Союзу. Актуальність цієї теми зросла у зв'язку з підготовкою Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС (acquis ЄС).

Аналітична записка складається з кількох розділів. У першому розділі розглядаються основні вимоги Директиви щодо моніторингу та оцінки стану ґрунтів, заходи з підтримки їхньої стійкості та принципи управління ґрунтами. Також окреслено ключові дії, які мають здійснити держави-члени ЄС, і форми підтримки, що надаються їм Європейською Комісією. Окремий розділ присвячено аналізу чинної системи правового регулювання моніторингу ґрунтів в Україні та необхідним напрямам її реформування. У записці запропоновано конкретні кроки, які Україні доцільно здійснити для транспозиції та практичної імплементації Директиви. У Додатку до записки зобов'язання держав-членів ЄС та Європейської Комісії згруповано за строками їх виконання.

# Скорочення

Директива	Директива (ЄС) 2025/2360 Європейського Парламенту та Ради від 12 листопада 2025 року про моніторинг та стійкість ґрунтів (Закон про моніторинг ґрунтів)
ДАЗВ	Державне агентство України з управління зоною відчуження
Держекоінспекція	Державна екологічна інспекція України
Держгеокадастр	Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру
Держлісагентство	Державне агентство лісових ресурсів України
Держрибагентство	Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм
ДКА	Державне космічне агентство України
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Мінагрополітики	Міністерство аграрної політики та продовольства
Міндовкілля	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів
Мінекономіки	Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України
ЦОВВ	центральний орган виконавчої влади

## Розділ 1.

# Директива про моніторинг та стійкість ґрунтів: суть та основні елементи

Директива (ЄС) 2025/2360 Європейського Парламенту та Ради від 12 листопада 2025 року про моніторинг та стійкість ґрунтів (Закон про моніторинг ґрунтів)<sup>1</sup> є першим комплексним законодавчим актом Європейського Союзу, спрямованим на захист та відновлення здоров'я ґрунтів. Директива окреслила довгострокову мету – до 2050 року всі ґрунти мають бути здоровими. Це амбітне бачення та напрям руху ЄС. Директива фокусується на створенні системи моніторингу та оцінки здоров'я ґрунтів, підтримки стійкості та управління ґрунтами державами-членами.

### 1.1. Загальна характеристика Директиви

Директива визначає цілі, сферу застосування, ключові поняття та вимоги щодо управління ґрунтами. **Цілями Директиви** є створення надійної та узгодженої системи моніторингу для всіх ґрунтів в ЄС, зменшення забруднення ґрунтів до рівнів, які більше не вважаються шкідливими для здоров'я людини та довкілля, постійне покращення здоров'я ґрунтів, підтримка ґрунтів у здоровому стані та запобігання всім аспектам деградації ґрунтів з метою досягнення здорових ґрунтів до 2050 року, щоб вони могли надавати численні екосистемні послуги в масштабі, достатньому для задоволення екологічних, суспільних та економічних потреб, запобігання та пом'якшення наслідків зміни клімату та втрати біорізноманіття, а також підвищення стійкості до стихійних лих та з точки зору продовольчої безпеки.

Для здійснення моніторингу держави-члени повинні встановити ґрунтові райони (частини території держави-члена, що створюються для адміністративних цілей) та ґрунтові одиниці (просторово визначені території з певною однорідністю типу ґрунту, землекористування та кліматичних умов, які є базовими одиницями для моніторингу). Кожна держава також призначає уповноважені органи на відповідному рівні, які відповідатимуть за впровадження Директиви.

Директива встановлює **правові рамки системи моніторингу та стійкості ґрунтів**, що охоплюють три самодостатні, проте взаємопов'язані, напрями з досягнення її цілей:

- **моніторинг та оцінка стану ґрунтів.** Директива створює єдину загальноєвропейську систему спостереження за станом ґрунтів, встановлює показники ґрунтів, які всі держави-члени повинні вимірювати за стандартизованими методологіями, визначає критерії здорового стану ґрунтів, які складаються з необов'язкових цільових значень сталості та операційних порогових значень. Держави встановлюють мережі точок відбору зразків (проб), проводять регулярні обстеження, оцінюють здоров'я ґрунтів та звітують про досягнуті результати. Моніторингова інформація стає публічно доступною через цифровий портал даних про здоров'я ґрунтів;

<sup>1</sup> Directive (EU) 2025/2360 of the European Parliament and of the Council of 12 November 2025 on soil monitoring and resilience (Soil Monitoring Law) // [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32025L2360#enc\\_1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32025L2360#enc_1)

- **стійкість ґрунтів.** Директива окреслює підходи забезпечення державами-членами стійкості ґрунтів. Вона не накладає нових зобов'язань на землевласників та землекористувачів, а створює систему їх підтримки та заохочення заходів, спрямованих на покращення здоров'я та стійкості ґрунтів;
- **управління забрудненими ділянками.** Директива також визначає правила з управління забрудненими ділянками, які базуються на покроковому ризик-орієнтованому підході. Держави повинні виявити потенційно забруднені ділянки, провести дослідження ґрунтів для підтвердження чи спростування забруднення, оцінити ризики для здоров'я людини та довкілля, вжити заходів для зменшення неприйнятних ризиків. Створюється публічно доступний національний реєстр потенційно забруднених та забруднених ділянок.

Директива визначає низку засад **запровадження системи моніторингу та стійкості ґрунтів, серед яких можна виокремити:**

- **субсидіарність** – ЄС встановлює загальні правила, стандарти, критерії та процедури, які забезпечують порівнюваність та мінімальний рівень захисту, водночас держави мають гнучкість в адаптації до своїх національних умов (наприклад, щодо встановлення операційних порогових значень, визначення конкретних речовин, які забруднюють ґрунти, організація системи підтримки землевласників і землекористувачів);
- **пропорційність** – Директива, враховуючи обмежені ресурси держав-членів, знань про стан ґрунтів, не створює надмірного регуляторного тягаря, не накладає нереалістичних зобов'язань на держави (зокрема, вона не передбачає для держав-членів жорстких цільових показників на 2050 рік чи цілей на проміжних етапах);
- **підтримка** – Директива, враховуючи те, що держави-члени мають різні рівні спроможності, досвіду та ресурсів для впровадження системи моніторингу та управління ґрунтами, передбачає активну підтримку Європейською Комісією держав-членів через різноманітні форми технічної, методологічної, інформаційної, фінансової та організаційної допомоги;
- **інтеграція** – Директива передбачає, щоб здоров'я ґрунтів враховувалося в усіх релевантних державних політиках та програмах (сільськогосподарській, водній, природоохоронній, кліматичній, регіональній тощо). Додаток III Директиви містить перелік планів та програм, які повинні інтегрувати дані про здоров'я ґрунтів;
- **участь і прозорість** – Директива реалізує такий підхід через публічний доступ до даних, одержаних за результатами моніторингу ґрунтів, передбачає залучення зацікавлених сторін до визначення потреб у підтримці, регулярне звітування та моніторинг виконання, створення та функціонування на рівні ЄС цифрового порталу даних про здоров'я ґрунтів, а на національному рівні – національних реєстрів.

## Заходи з комплексної адаптації національної системи моніторингу та оцінки стану ґрунтів, які мають впровадити держави-члени ЄС, до вимог Директиви

- Для цілей транспонування вимог Директиви в національний правовий простір держави:
  - вводять в дію закони, підзаконні нормативно-правові акти, необхідні для виконання Директиви. Держави мають транспонувати положення Директиви у національне законодавство до 17 грудня 2028 року;
  - при транспонуванні зазначають, що відповідне законодавство прийняте на виконання Директиви;
  - надають Європейській Комісії текст основних заходів національного законодавства, прийнятих на виконання Директиви, а також обґрунтування необов'язкових цільових значень сталості та оперативних порогових значень для показників ґрунтів, перелічених у Додатку I Директиви.
- Для цілей реалізації положень Директиви щодо моніторингу та стійкості ґрунтів держави визначають і встановлюють:
  - ґрунтові райони та ґрунтові одиниці;
  - уповноважений орган чи органи влади, відповідальні за впровадження вимог Директиви.
- Для цілей інформування та звітування щодо імплементації Директиви держави:
  - кожні шість років подають Європейській Комісії та Європейському екологічному агентству (ЕЕА) в електронному вигляді дані та інформацію, що стосуються результатів моніторингу та оцінки здоров'я ґрунтів, останніх тенденцій, резюме досягнутого прогресу. Перший звіт має бути наданий до 17 червня 2032 року;
  - надають Європейській Комісії он-лайн доступ до актуальних переліків ґрунтових районів та ґрунтових одиниць, а також переліку уповноважених органів. Такий доступ має бути наданий до 17 березня 2029 року.

Директива передбачає надання **Європейською Комісією** державам-членам необхідної підтримки, допомоги та розбудови потенціалу у впровадженні Директиви. Зокрема, Комісія має організувати регулярний обмін інформацією, досвідом та найкращими практиками між державами-членами та іншими зацікавленими сторонами щодо застосування Директиви. Перший такий обмін Європейська Комісія має провести до 17 березня 2026 року.

## 1.2. Моніторинг та оцінка здоров'я ґрунтів

Розділ II Директиви «Моніторинг та оцінка здоров'я ґрунтів» визначає єдину систему спостереження за станом ґрунтів у всіх країнах ЄС та встановлює правила проведення моніторингу й оцінки здоров'я ґрунтів. Держави повинні стежити за здоров'ям ґрунтів у кожній ґрунтовій одиниці, а за герметизацією та зняттям ґрунтів у кожному ґрунтовому районі.

Система моніторингу базується на таких елементах, як:

- показники ґрунтів та критерії здорового стану ґрунтів;
- точки відбору зразків (проб) ґрунтів;
- обстеження ґрунтів, які мають проводитися державами-членами (у разі необхідності – Європейською Комісією);
- науково обґрунтовані дані та продукти дистанційного зондування;
- індикатори герметизації та зняття ґрунтів.

Моніторинг та оцінка здоров'я ґрунтів здійснюється на основі **показників ґрунтів і критеріїв здорового стану ґрунтів**, а процеси **герметизації та зняття ґрунтів** на основі **індикаторів**.

Для здійснення моніторингу ґрунтів Директива встановлює перелік показників ґрунтів. Додаток I Директиви передбачає три категорії таких показників:

- 1) показники з критеріями здорового стану ґрунтів, значення яких визначені на рівні ЄС. Показники перелічені у Частині А, до кожного з яких Директива встановлює конкретні критерії. Для кожного критерія Директива визначила «обсяг» необов'язкових цільових значень сталості;
- 2) показники з критеріями здорового стану ґрунтів, значення яких мають бути визначені державами. Показники перелічені у Частині В, до кожного з них Директива встановлює критерії, але «обсяг» необов'язкових цільових значень сталості має визначити сама держава;
- 3) показники без встановлених критеріїв. Показники зазначені у Додатку С, наразі для них не розроблено критеріїв визначення здорового стану ґрунтів. Не зважаючи на це, здійснюється їх моніторинг, результати якого дозволяють виявити критичну втрату екосистемних послуг, які надаються ґрунтами.

Для здійснення оцінки здоров'я ґрунтів за показниками першої та другої категорії Директива встановлює критерії здорового стану ґрунтів, значення яких складається з двох видів:

- необов'язкових цільових значень сталості – досягнення цих значень не є обов'язковим, але вони визначають цілі, які держави прагнуть досягнути. Для першої категорії показників цільові значення уже визначені в Директиві, для другої категорії показників держави мають встановити власні цільові значення;
- операційних порогових значень – встановлюються державами для обох категорій показників. Перевищення порогових значень свідчить про рівень деградації ґрунтів і необхідність підтримки здоров'я та стійкості ґрунтів, вжитті відповідних заходів.

Окрім того, Директива зобов'язує держави відстежувати процеси герметизації та зняття ґрунтів. З цією метою у Частині D Додатку I встановлені **індикатори** моніторингу таких процесів, наприклад, загальна площа герметизованих ґрунтів та площі територій, на яких ґрунти знято, площа та відсоток розгерметизованих ґрунтів, площа населених пунктів та зміна землекористування на цих територіях тощо.

Система моніторингу базується на мережі **точок відбору зразків** (проб) ґрунту, розташованих по всій території держави-члена. Держави мають визначити кількість та розташування точок відбору зразків, застосовуючи методологію, передбачену Частиною А Додатку II до Директиви. Після відбору проводиться обстеження ґрунту шляхом відбору зразків ґрунту у

точках відбору. Відібрані зразки аналізуються в лабораторіях, які повинні відповідати міжнародному стандарту EN ISO/IEC-17025 або еквівалентним стандартам. Директива встановлює конкретні методології аналізу для показників ґрунтів (Додаток II). Перші **обстеження ґрунтів** мають бути проведені до 17 грудня 2030 року, а наступні – кожні шість років. Для індикаторів герметизації та зняття ґрунтів – кожні три роки.

Після проведення обстежень держави проводять **оцінку здоров'я ґрунтів**. Оцінюється стан ґрунтів в усіх ґрунтових районах та пов'язаних з ними ґрунтових одиницях для кожного показника ґрунтів, передбачених Частинами А та В Додатку I до Директиви. «Добрий стан» вважається досягнутим, коли необов'язкові цільові значення сталості досягнуті. Держави-члени визначають діапазони значень для «помірного стану» та «поганого стану» стосовно оперативних порогових значень. Наприклад, значення перебуває між цільовим та пороговим (помірний стан), якщо значення перетнуло операційне порогове значення (поганий стан). Як зазначено у Директиві, тільки діапазон «помірного стану» може бути нульовим. Першу оцінку здоров'я ґрунтів потрібно провести до 17 грудня 2031 року, наступні – кожні шість років.

На основі оцінок стану ґрунтів уповноважені органи у координації з місцевими, регіональними та національними органами влади можуть визначити у кожному ґрунтовому районі: території, на яких не дотримано окремих критеріїв здорового стану ґрунтів і які потребують підтримки здоров'я та стійкості ґрунтів, а також території з високим потенціалом поліпшення стану ґрунтів шляхом розгерметизації або реконструкції ґрунтів.

Щодо показників, для яких критерії здорового стану ґрунтів ще не встановлені (Частина С Додатку I), держави **аналізують** отримані дані моніторингу та оцінюють, чи спостерігається критична втрата екосистемних послуг. Схожа ситуація наявна і для індикаторів герметизації та зняття ґрунтів. Держави аналізують вплив цих процесів на втрату екосистемних послуг та на досягнення цілей із поглинання вуглекислого газу (відповідно до Регламенту 2018/841).

Дані моніторингу, результати оцінок та аналізу ґрунтів використовуються для розробки програм, планів, цілей та заходів, перелічених у Додатку III.

#### **Заходи з моніторингу та оцінки здоров'я ґрунтів, які мають впровадити держави-члени ЄС**

□ Для цілей моніторингу держави встановлюють:

- Перелік органічних забруднюючих речовин для показників ґрунту, передбачених Частиною В Додатку I до Директиви, з урахуванням Орієнтовного переліку речовин, що забруднюють ґрунти, який має розробити та прийняти Європейська Комісія;
- Перелік забруднюючих речовин для показників ґрунту, передбачених Частиною С Додатку I до Директиви (включаючи пестициди, їхні метаболіти та пер- і поліфтороалкільні речовини (PFAS)), з урахуванням Орієнтовного переліку речовин, що забруднюють ґрунти, який має розробити та прийняти Європейська Комісія;
- необов'язкові цільові значення сталості для показників ґрунтів, передбачених Частиною В Додатку I до Директиви;
- оперативні порогові значення для показників ґрунтів, передбачених у Частинах А та В Додатку I до Директиви.

- Для цілей обстеження ґрунтів держави:
  - визначають кількість та розташування точок відбору зразків для проведення обстеження ґрунтів;
  - проводять перші обстеження ґрунтів до 17 грудня 2030 року, а подальші обстеження будуть проводитись кожні шість років (щодо індикаторів герметизації та знесення ґрунтів – кожні три роки);
  - визначають правила створення та функціонування ґрунтових архівів, умови збереження, доступу та використання зразків ґрунтів.
  
- Для цілей оцінки здоров'я ґрунтів держави:
  - проводять першу оцінку стану ґрунтів до 17 грудня 2027 року, а подальшу оцінку – кожні шість років;
  - визначають діапазони значень для «помірного стану» та «поганого стану» відносно оперативних порогових значень показників ґрунтів.
  
- Для інформаційних цілей держава:
  - інформує Європейську Комісію про встановлені чи адаптовані показники ґрунтів та критерії здорового стану ґрунтів, а також індикатори герметизації та зняття ґрунтів;
  - інформує громадськість у формі агрегованих даних про території, на яких не дотримано окремих критеріїв здорового стану ґрунтів і які потребують підтримки здоров'я та стійкості ґрунтів.

Директива передбачає **підтримку Європейською Комісією** держав-членів у проведенні моніторингу, зокрема в частині:

- методичної та консультативної підтримки зі встановлення системи моніторингу – зокрема, шляхом розроблення документів та наукових інструментів, які сприятимуть державам у встановленні: пунктів відбору зразків ґрунтів, необов'язкових цільових значень сталості та оперативних порогових значень, переліку органічних забруднюючих речовин та інших випадках, передбачених ст. 24 Директиви;
- визначення кількості та місцезнаходження пунктів відбору зразків ґрунтів – Європейська Комісія надає державам відповідні карти показників, початкові точки відбору зразків та відповідні дані, зібрані в ході попередніх досліджень ґрунтів LU-CAS;
- проведення обстеження ґрунтів – держава (яка потребує підтримки щодо відбору зразків на місцях, аналізу ґрунту чи будь-яку іншу підтримку з проведення вибіркового обстеження) може звернутися за підтримкою до Європейської Комісії. Таке звернення має бути ініційоване до проведення вибіркового обстеження. Якщо Комісія погодить надання підтримки, то між нею та державою укладається договір, в якому визначаються практичні механізми підтримки. У такому випадку відбір зразків та проведення їх аналізу здійснюється не державою, а Європейською Комісією;

- створення ґрунтового архіву – на держави покладається обов'язок збереження репрезентативних підгруп зразків ґрунтів у спеціальних ґрунтових архівах. Відповідно держави мають визначити умови створення та функціонування архівів, а також умови доступу та використання відібраних зразків. Проте держави можуть вирішити передати ці зразки до спеціального ґрунтового архіву Європейської Комісії. У такому випадку Комісія забезпечує передачу зразків, збереження, умови доступу та використання зразків.

### 1.3. Стійкість ґрунтів

Розділ III Директиви присвячений підтримці та покращенню здоров'я ґрунтів через надання підтримки землевласникам, землекористувачам та іншим зацікавленим суб'єктам. **Директива не накладає на землевласників та землекористувачів додаткових зобов'язань з управління ґрунтами**, але зобов'язує держави-члени надавати їм підтримку у покращенні здоров'я та стійкості ґрунтів.

**Держави-члени повинні заохочувати та підтримувати землевласників і землекористувачів та інших зацікавлених осіб щодо покращення здоров'я та стійкості ґрунтів шляхом:**

- доступу до інформації та консультацій, навчальних заходів та будь-якого роду заходів, які сприяють нарощуванню їхнього потенціалу;
- підвищення їхньої обізнаності щодо переваг практик, які сприяють здоров'ю та стійкості ґрунтів, негативних наслідків (зокрема фінансових) практик, які завдають шкоди ґрунтам;
- сприяння дослідженням та інноваціям зі сталого управління ґрунтами, які адаптовані до місцевих особливостей;
- надання на місцевому рівні інформації про відповідні заходи та практики для поліпшення стану та стійкості ґрунтів на основі оцінки здоров'я ґрунтів;
- полегшення доступу до фінансування, регулярне надання оновленої інформації про фінанси, інструменти та заходи, спрямовані на підтримку здоров'я та стійкості ґрунтів.

Держави-члени також повинні **регулярно здійснювати оцінку технічних і фінансових потреб** для покращення здоров'я та стійкості ґрунтів, забезпечити землевласникам та землеупорядникам ранню та ефективну можливість визначити рівень необхідної підтримки.

Держави-члени зобов'язані **оцінити очікуваний вплив на здоров'я та стійкість ґрунтів** заходів, визначених у документах планування державної політики. Йдеться про національні плани відновлення природи, стратегії з біорізноманіття, програми контролю забруднення повітря, інтегровані енергетичні та кліматичні плани й інші програми, плани, перелічені у Додатку III до Директиви. Така оцінка має відбуватися на регулярній основі.

Директива визначає **принципи пом'якшення** землекористування, які держави-члени повинні враховувати у разі **нової герметизації чи нового зняття ґрунтів**, що передбачає:

- уникнення або максимальне зменшення втрати екосистемних послуг ґрунту (наприклад, зменшення площі ґрунтів, які підлягатимуть новій герметизації чи зняттю, повторне використання чи перепрофілювання ґрунтів, які уже зазнали герметизації);

- компенсацію втрат екосистемних послуг шляхом розгерметизації ґрунтів та відновлення територій, на яких було знято ґрунт.

### Заходи зі стійкості ґрунтів, які мають впровадити держави-члени ЄС

Директива надає автономію державам-членам у визначенні форм чи видів заходів, спрямованих на забезпечення стійкості ґрунтів. Держави самостійно визначають яким чином вони транспонують положення Директиви, проте вони повинні забезпечити як транспонування, так й імплементацію таких зобов'язань, як:

- заохочення та підтримка зацікавлених осіб, зокрема землевласників, землекористувачів;
- оцінка потреб щодо впровадження заходів із забезпечення здоров'я та стійкості ґрунтів;
- оцінка впливу на здоров'я та стійкість ґрунтів документів планування державної політики;
- врахування принципів пом'якшення землекористування у разі нової герметизації чи нового зняття ґрунтів.

Директива передбачає **підтримку Європейською Комісією** держав-членів у забезпеченні стійкості ґрунтів. Так, Комісія має розробити документи та наукові інструменти, які сприятимуть державам виконанню зобов'язань щодо надання ними на місцевому рівні інформації про заходи та практики, спрямовані на підвищення стійкості ґрунтів, наприклад, шляхом створення та регулярного оновлення бази знань про стійкість ґрунтів, що містить практичну інформацію про практики управління ґрунтами.

## 1.4. Управління забрудненими ділянками

Розділ IV Директиви присвячений управлінню забрудненими ділянками та встановлює комплексну систему виявлення, оцінки та управління ділянками, де ґрунт або підґрунтові породи забруднені внаслідок антропогенної діяльності.

Держави-члени зобов'язані впровадити **покроковий ризик-орієнтований підхід**, що передбачає:

- виявлення потенційно забруднених ділянок,
- дослідження потенційно забруднених ділянок,
- оцінка ризику на конкретній ділянці та управління забрудненими ділянками.

Первинно держави-члени повинні **виявити (ідентифікувати) ділянки**, які потенційно можуть бути забрудненими. По-перше, мова йде про конкретно визначені ділянки, де забруднення ще не встановлено, а лише підозрюється. По-друге, підозра стосується як забруднення ґрунту, так і корінної породи або материнської породи. По-третє, мова йде про забруднення з точкових джерел. І, по-четверте, для виявлення потенційно забруднених ділянок враховуються критерії, визначені ст. 14 Директиви (наприклад, минула чи теперішня діяльність джерел забруднення, виникнення аварії, стихійного лиха, катастрофи, інциденту або розливу, що може спричинити забруднення ґрунту, інформацію, одержану в результаті моніторингу здоров'я

ґрунтів, тощо). Виявлені потенційно забруднені ділянки мають бути включені у спеціальний реєстр, який створює держава.

Наступним кроком є проведення **дослідження ґрунтів на виявлених потенційно забруднених ділянках**. Держави самостійно визначають правила та порядок проведення таких досліджень. Вони також визначають події, з настанням яких проводиться дослідження. Результатом цього етапу є з'ясування того, чи ділянка, що досліджується, є забрудненою чи ні.

Заключним кроком є проведення **оцінки ризиків** на забруднених ділянках та **управління забрудненими ділянками**. Для цього держави повинні визначити спеціальну методологію оцінки, врахувавши етапи та підходи, закладені у Додатку V до Директиви. Для кожної ділянки, визнаної забрудненою, держави-члени проводять оцінку ризиків з урахуванням поточного та планового землекористування. Під час оцінки з'ясовується, чи забруднення створює неприйнятні ризики для здоров'я людини чи довкілля. На основі результатів оцінки ризиків на конкретній забрудненій ділянці приймається рішення про заходи, які мають бути вжиті для зменшення виявлених ризиків. Перелік таких заходів пропонується у Додатку IV до Директиви.

Для прозорого управління забрудненими ділянками, забезпечення доступу громадськості до інформації держави-члени мають **створити і вести Реєстр потенційно забруднених ділянок і забруднених ділянок**. Такий Реєстр повинен включати інформацію, визначену Додатком VI до Директиви. Директива також встановлює вимоги щодо його формату. Реєстр має бути доступним у формі онлайн геопросторової бази даних.

#### **Заходи з управління забрудненими ділянками, які мають впровадити держави-члени ЄС**

- Для цілей покрокового ризик-орієнтованого підходу держави встановлюють:
  - до 17 грудня 2029 року покроковий ризик-орієнтований підхід управління забрудненими ділянками;
  - ієрархію відповідальності, що передбачає визначення суб'єктів, відповідальних за виконання досліджень потенційно забруднених ділянок, оцінки ризику та управління забрудненими ділянками.
- Для цілей ідентифікації (виявлення) потенційно забруднених ділянок держави визначають та встановлюють:
  - перелік видів діяльності, що потенційно забруднюють ґрунти.
- Для цілей проведення досліджень потенційно забруднених ділянок держави визначають та встановлюють:
  - правила щодо строків, змісту, форми та пріоритетності досліджень ґрунтів;
  - перелік конкретних подій, які вимагають проведення дослідження ґрунтів.
- Для цілей оцінки ризиків на конкретних ділянках та управління забрудненими ділянками держави визначають та встановлюють:
  - спеціальну методологію оцінки ризику забруднених ділянок на конкретній території, враховуючи положення Додатку V Директиви;

- критерії, за якими ризик від забрудненої ділянки вважається неприйнятним для здоров'я людини та довкілля.
- Для цілей збору даних та інформування держави:
  - створюють та ведуть Реєстр потенційно забруднених ділянок та забруднених ділянок Реєстр необхідно створити до 17 грудня 2029 року;
  - до 17 грудня 2035 року вносять у цей реєстр потенційно забруднені ділянки, що існували станом на 16 грудня 2025 року чи раніше.

Директива передбачає **підтримку Європейською Комісією** держав-членів в управлінні забрудненими ділянками, зокрема розробляє документи та наукові інструменти, що надають допомогу державам у:

- визначенні (ідентифікації) потенційно забруднених ділянок та складання переліку видів діяльності, які потенційно забруднюють ґрунти;
- встановленні конкретної методології для оцінки ризиків, пов'язаних із конкретними забрудненими ділянками, з урахуванням загальноприйнятих практик, методологій та токсикологічних даних.



## Розділ 2.

# Правове забезпечення моніторингу ґрунтів в Україні

В останні роки Україна оновила законодавство, яке визначає правові засади організації та здійснення моніторингу довкілля, зокрема моніторингу ґрунтів. Водночас, попри ухвалені зміни, система правового регулювання потребує подальшого доопрацювання та реформування.

Одним із ключових викликів є те, що практичне впровадження оновленої системи моніторингу ґрунтів відкладене в часі. Реалізація низки положень законодавства поставлена в залежність від скасування або завершення воєнного стану, що суттєво стримує запуск системних змін.

Ще одним серйозним викликом є невідповідність чинного національного законодавства вимогам Директиви щодо ґрунтів, яка була ухвалена у листопаді 2025 року. Українське законодавство у цій сфері було прийняте раніше і не повною мірою враховує нові європейські підходи. Під час його оновлення не було застосовано випереджувальний принцип нормотворчості – зокрема, не враховано механізми моніторингу та забезпечення стійкості ґрунтів, запропоновані Європейською Комісією ще в липні 2023 року. Додатково ситуацію ускладнюють інституційні зміни в системі органів виконавчої влади, що відбулися в Україні у 2025 році та потребують відображення в нормативному регулюванні.

Наразі в Україні функціонують окремі елементи моніторингу ґрунтів, однак говорити про повноцінну, комплексну та єдину систему поки що зарано. Усі наявні складові потребують узгодження між собою та приведення у відповідність до положень Директиви. Важливо забезпечити принцип правової визначеності не лише на рівні законодавства, а й у частині чіткого розподілу повноважень між органами влади та іншими суб'єктами, які вже залучені або будуть залучені до проведення моніторингу ґрунтів, а також до виконання організаційних і технічних завдань у цій сфері.

Серйозним викликом для України є негативний вплив війни, розв'язаної РФ, на стан ґрунтів. Директива не враховує таку специфіку, у зв'язку з чим перед державою стоїть питання напрацювання спеціального механізму моніторингу, оцінки та управління ґрунтами на землях, що постраждали внаслідок бойових дій.

## 2.1. Законодавчі рамки забезпечення моніторингу ґрунтів

Починаючи з 1990-х років, в Україні *поступово формувалося законодавство*, яке частково торкалося питань моніторингу ґрунтів. Зокрема, окремі норми містилися в законах «Про охорону земель»<sup>2</sup> та «Про державний контроль за використанням та охороною земель»<sup>3</sup>. Втім, ці положення *мали фрагментарний характер і не створювали цілісної системи моніторингу*.

<sup>2</sup> Про охорону земель. Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#n539>

<sup>3</sup> Про державний контроль за використанням та охороною земель. Закон України від 19 червня 2003 року № 963-IV // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>

Хоча в законодавстві й з'являлися поодинокі згадки про моніторинг усіх ґрунтів, вони не забезпечували його ключової суті – систематичного спостереження за станом ґрунтів, своєчасного виявлення змін, оцінки ризиків і негативних процесів, запобігання забрудненню та управління ґрунтами на основі сталих практик. У результаті не було належним чином враховано роль ґрунтів у захисті здоров'я людей, довкілля та забезпеченні екосистемних послуг.

На рівні уряду та профільних міністерств ухвалювалися **підзаконні нормативно-правові акти**, які регулювали **окремі аспекти моніторингу**. Зокрема, вони визначали:

- особливості моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення<sup>4</sup>;
- перелік небезпечних речовин і гранично допустимі концентрації забруднювачів у ґрунтах<sup>5</sup>;
- окремі вимоги щодо забезпечення родючості ґрунтів та використання агрохімікатів<sup>6</sup>.

Однак ці документи також не формували єдиного підходу до моніторингу усіх ґрунтів як комплексного інструменту управління.

Суттєві зрушення відбулися **у 2023 році з ухваленням закону**, який оновив підхід до **державної системи моніторингу довкілля**, екологічної інформації та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля<sup>7</sup>. Зміни були внесені, зокрема, до рамкового довкілльового закону<sup>8</sup> та Земельного кодексу України<sup>9</sup>. Вперше на рівні законодавства моніторинг ґрунтів було виокремлено як самостійну підсистему моніторингу довкілля, поряд із моніторингом земель.

На виконання цих змін Уряд ухвалив нові порядки: загальний порядок здійснення моніторингу довкілля, який поширюється і на ґрунти<sup>10</sup>, а також **окремих порядок моніторингу земель і ґрунтів**<sup>11</sup>. Водночас як законодавчі зміни, так і підзаконні акти набудуть чинності лише після скасування або припинення воєнного стану – через шість місяців після цього.

У результаті сьогодні існує перехідна ситуація: на практиці продовжує застосовуватися «старі» законодавство, яке не враховує оновлених підходів. Це означає, що чинна система моніторингу ґрунтів поки що не дозволяє повною мірою досягти тих цілей, які були закладені під час реформи. Водночас органам влади та іншим зацікавленим сторонам доцільно вже зараз готуватися до впровадження нових механізмів і процедур.

Попри позитивні зміни, оновлене національне законодавство лише частково відповідає вимогам Директиви ЄС про моніторинг та стійкість ґрунтів. Низка ключових положень Директиви залишаються неврахованими або потребують кращої узгодженості з правом ЄС. Зокрема, проблемними залишаються такі питання:

<sup>4</sup> Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення. Затверджено Наказом Міністерства аграрної політики України 26.02.2004 № 51. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-04/conv#o20>

<sup>5</sup> Про затвердження нормативів гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а також переліку таких речовин. Постанова КМУ від 15 грудня 2021 р. № 1325. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1325-2021-%D0%BF#n8>

<sup>6</sup> Правила щодо забезпечення родючості ґрунтів і застосування окремих агрохімікатів. Затверджені Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 24 листопада 2021 року № 382. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0034-22#Text>

<sup>7</sup> Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля. Закон України від 20 березня 2023 року № 2973-IX // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-20#Text>

<sup>8</sup> Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n389>

<sup>9</sup> Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

<sup>10</sup> Порядок функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем. Затверджено Постановою КМУ від 13 червня 2024 р. № 684 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D0%BF#n72>

<sup>11</sup> Порядок проведення моніторингу земель і ґрунтів. Затверджено Постановою КМУ від 23 липня 2024 р. № 848 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-2024-%D0%BF#Text>

- узгодження термінології з поняттями, які використовуються в Директиві та мають практичне значення для моніторингу ґрунтів, оцінки їх стійкості та застосування ризик-орієнтованого підходу до управління забрудненими ділянками;
- чітке визначення цілей моніторингу і політики у сфері ґрунтів – не лише збереження та відновлення родючості, а й досягнення здорових ґрунтів, які не становлять загрози для здоров'я людей і довкілля та здатні повноцінно надавати екосистемні послуги;
- практичне втілення єдиної системи моніторингу на ґрунти всіх категорій земель, а не лише сільськогосподарських.

Особливу увагу Уряд України приділяє моніторингу ґрунтів на землях, постраждалих від бойових дій. Серед пріоритетних дій Уряду визначені заходи щодо<sup>12</sup>:

- розроблення та затвердження методичних рекомендацій щодо проведення відбору проб ґрунтів на земельних ділянках сільськогосподарського призначення в межах територій, очищених від вибухонебезпечних предметів, та їх лабораторних досліджень (захід 3 завдання 264);
- розроблення проєкту наказу про затвердження Методики відбору проб ґрунтів на постраждалих землях (захід 1 завдання 265);
- запровадження моніторингу ґрунтів на землях, постраждалих від бойових дій (захід 1 завдання 265).

Щодо ґрунтів на земельних ділянках сільськогосподарського призначення прийнято спеціальний порядок відбору проб ґрунтів,<sup>13</sup> розроблено методичні рекомендації з його проведення,<sup>14</sup> а Інститут охорони ґрунтів України вповноважено на проведення відбору, зберігання та арбітражний аналіз проб ґрунту.<sup>15</sup> Водночас відповідні заходи щодо відбору проб та впровадження моніторингу ґрунтів на інших землях (не сільськогосподарського призначення), які постраждали внаслідок бойових дій, знаходяться на початкових етапах реалізації. Натомість науковцями та громадськістю напрацьовані дослідження щодо впровадження такого моніторингу.<sup>16</sup>

Плануючи подальшу реформу системи моніторингу ґрунтів, важливо враховувати підхід, закладений у Директиві ЄС. Водночас в умовах збройної агресії проти України особливої уваги потребує забезпечення моніторингу ґрунтів, що зазнали пошкодження, забруднення або деградації внаслідок воєнних дій.

## 2.2. Інституційні рамки забезпечення моніторингу ґрунтів

Директива залишає за державами повну свободу у **визначенні органів влади**, які відповідатимуть за її виконання. Саме держава вирішує, хто і в який спосіб буде впроваджувати цілі, завдання та інструменти моніторингу ґрунтів.

<sup>12</sup> Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення. Затверджено Наказом Міністерства аграрної політики Ук План пріоритетних дій Уряду на 2025 рік. Затверджено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2025 р. № 1003-р // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-2025-%D1%80#Text>

<sup>13</sup> Порядок відбору проб ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, очищених від вибухонебезпечних предметів. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2025 р. № 844 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/844-2025-%D0%BF#Text>

<sup>14</sup> Методичні рекомендації щодо проведення відбору проб ґрунту на земельних ділянках сільськогосподарського призначення в межах територій, очищених від вибухонебезпечних предметів, та їх лабораторних досліджень. Затверджено Наказом Мінекономіки від 30 жовтня 2025 р. № 957 // [https://media.ioгу.gov.ua/literatura/download/nakaz\\_957.pdf](https://media.ioгу.gov.ua/literatura/download/nakaz_957.pdf)

<sup>15</sup> Про уповноваження Державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» на відбір, зберігання та арбітражний аналіз проб ґрунту. Наказ Мінекономіки від 21 жовтня 2025 року № 834 // [https://media.ioгу.gov.ua/literatura/download/nakaz\\_834.pdf](https://media.ioгу.gov.ua/literatura/download/nakaz_834.pdf)

<sup>16</sup> Наприклад, Вплив війни росії проти України на стан українських ґрунтів. Результати аналізу / О. Голубцов, Л. Сорокіна, А. Сплідитель, С. Чумаченко – Київ: ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2023. – 32 с. // <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii-summary3.pdf>; Повний текст <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii-full3.pdf>

В Україні загальні рамки такого розподілу повноважень **уже закріплені на рівні законів**. Земельний кодекс України (ст.191) та Закон «Про охорону земель» (ст.54) визначають, що моніторинг земель і ґрунтів здійснюють центральні органи виконавчої влади, відповідальні за земельну політику та охорону довкілля, а також інші органи, яким такі повноваження надані законом. Конкретний порядок проведення моніторингу встановлюється Кабінетом Міністрів України.

**Порядок** проведення моніторингу земель і ґрунтів (затверджений Постановою КМУ від 23 липня 2024 р. № 848) **конкретизує перелік органів влади**, повноважних здійснювати моніторинг земель і ґрунтів. Він проводиться Держгеокадастром, Міндовкіллям, Мінагрополітики, Держекоінспекцією, ДСНС, ДАЗВ, Держлісагентством, Держрибагентством, ДКА (пункт 10 Порядку). А зі змісту Додатку до цього порядку опосередковано можна провести розмежування сфер відповідальності цих органів. Зокрема:

Орган, відповідальний за проведення моніторингу	Об'єкт, щодо якого проводиться моніторинг
Мінагрополітики	■ ґрунти на землях сільськогосподарського призначення
Міндовкілля	■ землі природно-заповідного фонду
Держекоінспекція	■ земельні ділянки, ґрунти яких забруднені, та засмічені земельні ділянки внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії і бойових дій під час воєнного стану
ДСНС	■ ґрунти різного призначення (вміст залишкової кількості пестицидів і важких металів)
ДАЗВ	■ ґрунти (у зоні відчуження і відселеній частині зони безумовного (обов'язкового) відселення)
Держлісагентство	■ ґрунти земель лісгосподарського призначення
Держрибагентство	■ меліоративний стан зрошуваних та осушуваних земель, а також ґрунтів у зонах впливу меліоративних систем
Держгеокадастр	■ землі і ґрунти ■ берегові лінії річок, морів, озер, водосховищ, лиманів, заток, гідротехнічних споруд
ДКА	■ територія України за даними дистанційного зондування Землі низької та середньої просторової розрізненості ■ територія України за даними дистанційного зондування Землі, радіолокаційної космічної зйомки ■ земна куля за даними сейсмічного та спеціального контролю ■ територія України за даними радіаційного контролю ■ навколосемний простір

Водночас аналіз оновленого законодавства та підзаконних актів виявляє низку проблем. Зокрема, вони не враховують зміни в системі органів виконавчої влади, які відбулися у 2025 році. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2025 р. № 903<sup>17</sup> Міністерство економіки було реорганізовано в Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства, а Міністерство аграрної політики та Міністерство захисту довкілля – ліквідовані. Їхні функції були передані новоствореному міністерству.

<sup>17</sup> Деякі питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2025 р. № 903 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#Text>

Таким чином, в Україні сформувалася модель, за якої за моніторинг ґрунтів відповідають одразу кілька органів влади – залежно від типу земель, видів забруднення або способів збору інформації. Такий підхід загалом відповідає національним потребам, але водночас створює ризик фрагментації системи.

Натомість Директива передбачає функціонування єдиної, узгодженої системи моніторингу ґрунтів. Для цього необхідна чітка координація між усіма залученими органами. У зв'язку з цим доцільно визначити один орган державної влади, який відповідатиме за міжвідомчу координацію у сфері моніторингу ґрунтів.

З огляду на процес вступу України до Європейського Союзу, також важливо визначити орган, який нестиме загальну відповідальність за впровадження Директиви, взаємодію з інституціями ЄС та звітування про досягнутий прогрес.



## Розділ 3.

# Висновки та пропозиції щодо впровадження в Україні Директиви про моніторинг та стійкість ґрунтів

Директива ЄС 2025/2360 про моніторинг та стійкість ґрунтів вперше в історії ЄС створює систему моніторингу здоров'я ґрунтів, що ґрунтується на використанні єдиних стандартів, методології та критеріїв для оцінки здоров'я та стійкості ґрунтів. Це дозволить отримати об'єктивну, порівнювану та науково обґрунтовану інформацію про стан ґрунтів, яка стане основою для прийняття обґрунтованих рішень щодо управління ґрунтами, попередження нової деградації ґрунтів і досягнення амбітної мети – здорових ґрунтів в усій Європі до 2050 року.

Виконання вимог Директиви потребує значних зусиль та ресурсів від держав-членів, впровадженні різного роду заходів на її виконання. Транспозиція вимог Директиви, а головне їх імплементація, уже є актуальною і для України. Нагальність впровадження необхідних заходів також зумовлена роботою України з напрацювання Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС). 30 грудня 2025 року Міжвідомча робоча група з питань забезпечення переговорного процесу про вступ України до ЄС та адаптації законодавства України до права ЄС попередньо затвердила її проект. Схвалення документа Кабінетом Міністрів України очікується до середини січня 2026 року.<sup>18</sup> Питанням адаптації законодавства України до Директиви не приділено належної уваги.

З огляду на вказане, пропонуємо для транспозиції та імплементації Директиви у національне законодавства та практику України запровадити такі заходи:

### **правові заходи**

- узгодити національне законодавство з вимогами Директиви шляхом внесення змін до законів України (наприклад, Закону України «Про охорону земель», Земельного кодексу України). Ці зміни мають забезпечити транспонування положень Директиви щодо проведення моніторингу ґрунтів та оцінки здоров'я ґрунтів, їхньої стійкості та покровокового ризик-орієнтованого підходу управління забрудненими ділянками;
- переглянути чинні підзаконні нормативно-правові акти (зокрема, Порядок проведення моніторингу земель і ґрунтів) на їх відповідність вимогам Директиви. Результатом такого перегляду має бути внесення змін у чинні акти чи прийняття нових, якими встановити:

<sup>18</sup> Міжвідомча робоча група затвердила Національну програму адаптації законодавства України до права ЄС / Урядовий портал. Новини, 30.12.2025. <https://www.kmu.gov.ua/news/mizhvidomcha-roboccha-grupa-zatverdyla-natsionalnu-prohamu-adaptatsii-zakonodavstva-ukrainy-do-prava-ies>

- операційні порогові значення для показників ґрунту, передбачених Частиною А Додатку I до Директиви;
- необов'язкові цільові значення сталості та операційні порогові значення для показників ґрунту, передбачених Частиною В Додатку I до Директиви;
- критерії неприйнятності ризиків для здоров'я людини та довкілля;
- перелік речовин, що забруднюють ґрунти (конкретні органічні забруднюючі речовини, пестициди та інші речовини), узгодити його з Орієнтовним переліком забруднюючих речовин, який має розробити Європейська Комісія;
- перелік видів діяльності, що потенційно забруднюють ґрунти;
- перелік конкретних подій, які вимагають проведення дослідження ґрунтів;
- правила створення та ведення Переліку потенційно забруднених та забруднених ділянок;
- правила доступу громадськості, зокрема землевласників та землекористувачів, до даних про здоров'я ґрунтів, враховуючи законодавство про захист даних та доступ до інформації (зокрема інформації, чутливої з огляду на безпекові питання);
- правила ведення ґрунтових архівів;
- правові механізми доступу Європейської Комісії до земельних ділянок у рамках надання нею підтримки держави у проведенні відбору зразків ґрунтів, проведення їх аналізу;
- розробка методологій, узгоджених з вимогами Директиви, для визначення точок відбору зразків ґрунтів, правил відбору таких зразків, їх лабораторного аналізу тощо;

### ***інституційні заходи***

- визначення органу влади, відповідального за транспозицію та імплементацію Директиви в Україні. Таким може бути Мінекономіки (позитивною стороною такого варіанту є забезпечення вищого управлінського рівня прийняття та впровадження необхідних заходів, охоплення моніторингу ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення) або Держгеокадастр (позитивною стороною такого варіанту є те, що цей орган уже є відповідальним за моніторинг земель, в подальшому він відповідатиме і за моніторинг ґрунтів);
- чітке визначення органів влади, відповідальних за впровадження відповідних положень Директиви, узгодження сфер їхньої відповідальності, а також визначення координуючого механізму, що забезпечує комплексне впровадження моніторингу та стійкості ґрунтів. Це потребуватиме внесення змін до положень, якими визначається правовий статус органів влади, визначення органу влади, який забезпечуватиме координацію діяльності органів влади щодо проведення моніторингу ґрунтів;
- визначити інфраструктуру моніторингу, зокрема суб'єктів, організації, які проводитимуть відбір зразків ґрунтів та їх аналіз, розглянути питання про необхідність модернізації існуючих лабораторій чи створення нових;
- забезпечення спроможності органів влади з транспозиції та імплементації Директиви. Зокрема, забезпечення залучення представників України (ще до набуття повноцінного членства) до процесу обміну інформацією, досвідом та найкращими практиками між державами-членами та іншими зацікавленими сторонами, який проводитиме Європейська Комісія. Найбільш нагальним є долучення до першого такого обміну, який має відбутися до 17 березня 2026 року;

- забезпечення спроможності землевласників та землекористувачів, як і інших зацікавлених осіб, у впровадженні ними практик та заходів, які забезпечують стійкість ґрунтів. Потенційно варто розробити комплексне бачення впровадження системи заходів підтримки, наприклад, прийнявши документ стратегічного планування (програму, план тощо);

#### **організаційні та технічні заходи**

- визначити та встановити ґрунтові райони та ґрунтові одиниці, надати доступ до їх актуальних переліків;
- створити онлайн Перелік потенційно забруднених ділянок та забруднених ділянок;
- провести перші обстеження та оцінку ґрунтів відповідно до вимог Директиви.

Для успішного наближення правової системи України до вимог Директиви критично важливим є практичне втілення відповідного комплексу заходів. Законодавство передбачає проведення моніторингу ґрунтів відповідно до Програми моніторингу земель і ґрунтів. Роботу над її напрацюванням не слід відкладати: її розробка має відбуватися одночасно з іншими законодавчими та організаційними кроками, включно з ухваленням необхідних змін до законодавства. Наявність такої програми є першочерговим завданням, оскільки вона забезпечує системне розуміння того, які конкретні заходи слід впровадити для ефективного моніторингу та підтримання стійкості ґрунтів в Україні. Водночас програма дозволяє заздалегідь визначити необхідні ресурси (фінансові, матеріальні, людські, технічні тощо) і спланувати їх залучення для реалізації моніторингових та відновлювальних заходів.

Для України надзвичайно важливо враховувати виклики, спричинені збройною агресією РФ, насамперед потребу у системному моніторингу ґрунтів, які зазнали деградації, забруднення або фізичного руйнування внаслідок бойових дій, мінування та воєнної техногенної діяльності. З огляду на відтермінування впровадження оновленого законодавства, а також зважаючи на визначені Урядом України пріоритети щодо моніторингу ґрунтів на землях, постраждалих від війни, доцільним є розвиток цього напрямку як окремого державного завдання. Водночас ефективна політика у цій сфері не може обмежуватися лише операційними заходами і потребує завчасного планування комплексу рішень з управління пошкодженими ґрунтами та їх відновлення. Йдеться про розроблення програмних документів державної політики, які б одночасно дозволили врахувати специфіку пошкоджених ґрунтів внаслідок бойових дій та поступово впровадити підходи та інструменти, передбачені Директивою.



## Додаток

# Часові рамки виконання зобов'язань за Директивою про моніторинг та стійкість ґрунтів

	до 17.03.2026	<b>перший обмін досвідом щодо застосування Директиви</b> <ul style="list-style-type: none"><li>Європейська Комісія організовує обмін інформацією, досвідом та найкращими практиками між державами-членами щодо застосування Директиви (ст. 24.3.). Подальший обмін проводиться на регулярній основі.</li></ul>
	до 17.06.2027	<b>орієнтовний перелік речовин, які забруднюють ґрунти</b> <ul style="list-style-type: none"><li>перелік складає Європейська Комісія у співпраці з державами-членами (ст.8.3.).</li></ul>
	до 17.12.2027	<b>цифровий портал даних про здоров'я ґрунтів</b> <ul style="list-style-type: none"><li>портал створює Європейська Комісія та ЕЕА (ст.6.5.).</li></ul>
<b>транспонування Директиви</b> <ul style="list-style-type: none"><li>держави-члени вводять у дію закони, нормативні акти та адміністративні положення, необхідні для виконання Директиви (ст.26.1.).</li></ul>	до 17.12.2028	
<b>онлайн доступ до актуальних переліків</b> <ul style="list-style-type: none"><li>держави-члени надають Європейській Комісії онлайн-доступ до актуальних переліків ґрунтових районів, ґрунтових одиниць та уповноважених органів, відповідальних за виконання Директиви (ст.19.4.).</li></ul>	до 17.03.2029	
<b>покроковий ризик-орієнтований підхід управління забрудненими ділянками</b> <ul style="list-style-type: none"><li>держави-члени запроваджують покроковий ризик-орієнтований підхід управління забрудненими ділянками (ст.13.2.).</li></ul>	до 17.12.2029	

<p><b>Реєстр потенційно забруднених ділянок та забруднених ділянок</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ держави-члени створюють та ведуть реєстр (ст.17.1.).</li> </ul>	<p>до 17.12.2029</p>	
<p><b>перше обстеження ґрунтів</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ держави-члени забезпечують проводять перші обстеження ґрунтів, подальші обстеження здійснюють кожні шість років (ст.9.8.). Цикл збору даних першого обстеження розпочинається з 16.12.2024 (ст.9.4.).</li> </ul>	<p>до 17.12.2030</p>	<p><b>перше обстеження ґрунтів</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Європейська Комісія проводить перші обстеження ґрунтів у рамках надання підтримки державі-членові (ст.9.8.).</li> </ul>
<p><b>перша оцінка стану здоров'я ґрунтів</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ держави-члени проводять першу оцінку здоров'я ґрунтів, а в подальшому кожні шість років (ст. 10.1.).</li> </ul>	<p>до 17.12.2031</p>	
<p><b>перший звіт про виконання Директиви</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ держави-члени ЄС подають Європейській Комісії перший звіт щодо моніторингу та оцінки здоров'я ґрунтів,</li> <li>▪ стану та їх оцінки, аналіз тенденцій стану ґрунту для показників стану здоров'я ґрунтів, індикаторів герметизації та зняття ґрунтів, короткий виклад прогресу тощо. Подальші звіти надаються кожні шість років (ст.19.1.).</li> </ul>	<p>до 17.06.2032</p>	
	<p>до 17.06.2033</p>	<p><b>оцінка Директиви</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Європейська Комісія проводить оцінку Директиви щодо прогресу у досягненні її цілей (ст.25.1.).</li> </ul>
<p><b>виявлення та реєстрація раніше забруднених ділянок</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ виявлення та включення в Реєстр потенційно забруднених ділянок та забруднених ділянок тих ділянок, які були забрудненими станом на 16 грудня 2025 року або раніше (ст.14.3.).</li> </ul>	<p>до 17.12.2035</p>	